

KERAMIKA

Eta Placáková
Marcela Pošustová
Alena Vondrušková

Šikovné
Ruče

figurky

návody
na výrobu
69 originálních
figurek

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

KERAMIKA II

figurky

Eta Placáková
Marcela Pošustová
Alena Vondrušková

Šikovné
Ruce

Eta Placáková, Marcela Pošustová, Alena Vondrušková

Keramika II – figurky

Vydala Grada Publishing, a.s.,
U Průhonu 22, Praha 7,
obchod@gradapublishing.cz, www.grada.cz,
tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400,
jako svou 2387. publikaci

Odpovědná redaktorka Věra Slavíková
Návrh a grafická úprava obálky a knihy Artedit s. r. o., Praha
Fotografie na obálce a v textu Petr Kříž
Text PhDr. Alena Vondrušková
Výrobky Eta Placáková, Marcela Pošustová
Počet stran 48
První vydání, Praha 2006
Vytiskla tiskárna Pratr a.s.
Náchodská 524, Trutnov

© Grada Publishing, a.s., 2006

ISBN 80-247-1414-0 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-7755-9 (elektronická verze ve formátu PDF)
© Grada Publishing, a.s. 2012

OBSAH

Figurky	5
Hlína	6
Glazury a barvítko	8
Nástroje a pomůcky	11
Lepení	16
Sušení	17
Pálení	18
Figurky vyřezávané z plátu	19
Sluníčka	20
Klauni	21
Vánoční ozdoby	22
Brože	23
Zvířátka	24
Figurky modelované z hroudy	25
Zvířátka	27
Lidské postavičky	29
Andělé - zvonky	31
Beruška	32
Stojánek na tužky	32
Ptáci	33
Prasátko	34
Figurky z válečků	37
Kočka a pejsek	37
Šnek	38
Černoch	38
Panenka	40
Sedící kočka	41
Myš	41
Figurky ze stáčených plátů	42
Ženské postavy	43
Ovečky a berani	43
Tři králové	45
Plastiky z volné ruky	46
Sova	46
Divadlo	48

FIGURKY

Keramické figurky z mnohých archeologických nálezů dokazují, že je naši dávní předkové vyráběli dřív, než užitkové nádoby. Nejcennějším majetkem pravěkých lovců byly kromě zbraní amulety, zajišťující úspěch při lovu. Tak asi vznikly nejstarší primitivní figurky zvířat, zhotovené z klů mamuta nebo právě z pálené z hlíny. Kromě nich se dochovaly i figurky, zpodobňující ženu jako symbol rodu. Mezi nejznámější patří Věstonická Venuše, nalezená na jižní Moravě při vykopávkách sídliště pravěkých lovců mamutů. Ale ani později, kdy se lidé naučili vyrábět z hlíny hrnce, zásobnice a misky, nepřestali tvořit jednoduché figurky. Z egyptských hrobů známe terakotové lidské postavy, zvané vešepty, které měly podle mýtů vykonávat posmrtnou službu zesnulému. Podobné figurky známe i z prostřední dalších raných civilizací - z Mezopotámie, Fénicie a z antického Řecka. V předkřesťanských dobách se z hlíny často zhotovovaly sošky, zpodobňující pohanské bohy, jaké byly nalezeny například severně od nás u Polabských Slovanů.

Malé figurky zvířat nebo vojáků si však na hraní vyráběly i samy děti, a to už v dobách starých Keltů nebo později ve středověku. S tím, jak se lidé naučili pracovat s jinými materiály, význam hlíny pro výrobu figurek se postupně zmenšoval. V řemeslnických dílnách hrnčírů se sice figurky vyráběly, ale sloužily převážně jako hračky nebo jednoduché suvenýry. Velikým podnětem k tvorbě dokonalých figurek, které zpodobňovaly každý detail těla i oděvu, bylo zavedení výroby porcelánu v Evropě v 18. století. Porcelánové figurky se staly velikou módou, a i když byly dražší než keramické, prodávaly se ve velkém množství. Sloužily převážně jako dekorace šlechtických a měšťanských domácností. Teprve ve 20. století se vrátila obliba modelování z hlíny a nejrůznější sošky a figurky se začaly objevovat v ateliérech výtvarníků, právě tak jako v dílnách amatérů.

HLÍNA

Keramická hmota je měkký a plastický materiál, který lze dobře tvarovat. Jejím základem jsou jílovité hlíny, které vznikaly miliony let postupným zvětráváním a rozpadem hornin. Lehčí částičky vyplavovala voda a z těchto naplavenin se pak vytvořila ložiska, z nichž se dnes suroviny těží. To je však jen začátek přípravy použitelné keramické hlíny, který spočívá v čistění, mísení s dalšími přísadami a v pečlivém hnětení.

Dnes jsme této těžké práci ušetřeni a průmyslově zpracovanou keramickou hmotu si můžeme koupit ve specializovaných obchodech (prodejny výtvarných potřeb, existuje i zásilkový internetový prodej). Obvykle je zabalená tak, aby nevyсыchala a můžeme ji bez dalších příprav ihned použít k práci.

Keramická hlína je nabízena v mnoha druzích, z nichž některé jsou vhodné pro práci na hrnčářském kru-

hu, jiné spíše pro výrobu velkých kusů, další pro lití do forem apod. My využijeme nejlépe hmotu, určenou pro modelování. Než však budeme mít vlastní zkušenosti, je lepší vzít s sebou na nákup odborníka, anebo se poradit přímo v prodejně.

Důležité je, abychom hlínu uchovávali stále vlhkou. Kromě igelitu, do něhož ji balí výrobci, můžeme přidat ještě namočenou látku. Tak nám vydrží velmi dlouho v dobrém stavu a připravená k práci. Pokud hlína vyschne tak, že už s ní nelze pracovat, rozmělníme ji na malé kousky, zalijeme vodou a necháme rozmočit. Hustou kaši

pak rozložíme na sádrovou desku, posléze prohněteme a můžeme znovu použít.

GLAZURY A BARVÍTKA

Samotná vypálená keramická hlína má mnoho pěkných přírodních odstínů od světlé až po tmavě hnědou. Proto se některé výrobky ponechávají v této původní barevnosti. Kromě

toho budeme však často využívat i barevné plochy nebo detaily. K dispozici máme obrovskou paletu barev a jejich odstínů v nejrůznějších podobách. Ve specializovaných obchodech lze zakoupit různé druhy glazur, barvítek a engob, z nichž každý se hodí k trochu jinému účelu a má také svou techniku používání.

Engoby (zvané také nástřepí) používáme na nevypálenou hlínu. V podobě husté kaše se nanášejí na plochy nebo se jimi malují ornamenty, jako řídká tekutina slouží k polévání nebo k namáčení. Průmyslovými barvítka (neboli pigmenty), které se vyrábějí v široké škále, se barví hlína, přidávají se do glazur a engob. Velmi jednoduché je malování speciálními pastely na přežahlý střep (barvy se pak fixují průhlednou glazurou). Na plochy, které chce-

me jen zajímavě patinovat, budeme používat oxidy (kysličníky kovů). Prodávají se v práškovém stavu, ředí vodou a štětcem zatírají do syrového nebo již přežahlého střepu. Vytvoří nepravidelné zbarvení spíše přírodních odstínů.

Glazury jsou vzhledem i složením příbuzné skla. Vytvářejí na keramickém střepu lesklé nebo matné povlaky, nanášejí se na syrový i přezahlý střep. Prodávají se v mnoha variantách. Mohou být bezbarvé, jednobarvné, krycí nebo průhledné, anebo tzv. umělecké neboli efektní, které vytvářejí iluze květů, melíru, prasklin, teček, krystalů a mnoho dalších. Glazury si můžeme koupit v práškovém stavu, anebo v tekuté for-

mě, rovnou připravené k použití, to znamená k nanášení štětcem. Glazuru, do níž předměty máčíme, si připravujeme sami, musí být řidší než ta přichystaná k malování.

Při nákupu glazur se také vyplatí poradit se s odborníkem, hlavně proto, že nabídka je široká a rozmanitá.

V praxi si pak vyzkoušíme, jak vypadají barvy po vypálení.

Nejllepší je vyrobit si malý vzorník s popisem (čísla glazur), podle něhož se pak budeme snadno orientovat.

snadno orientovat.

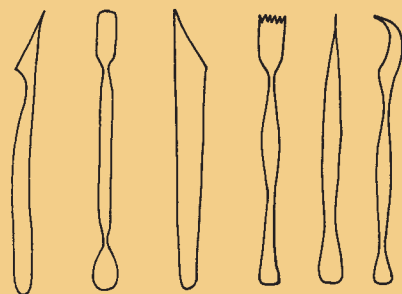
NÁSTROJE A POMŮCKY

Ve specializovaných prodejnách potřeb a materiálů pro keramiku najdeme téměř nepřeborné množství různých nástrojů a pomůcek, které můžeme při práci s hlínou používat. Každý keramik si časem nashromáždí kolekci nástrojů, bez nichž se neobejde - některé jsou profesionální, mnohé však původně sloužily ke zcela jiným účelům, třeba k vaření nebo k práci v dílně. To platí o nožích a nožících, pilkách, vidličkách a lžičkách, vyřazených kreditních kartách, jehlicích, formičkách na pečivo a mnoha dalších občas i obtížně identifikovatelných předmětech.

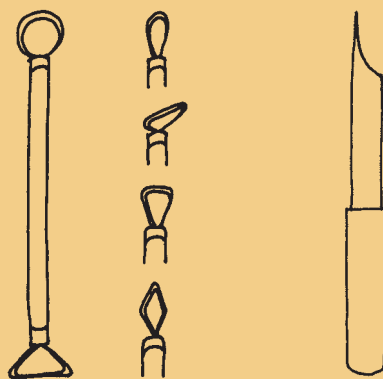
Pro práci s hlínou budeme potřebovat různé typy dřevěných modelovacích špachtlí. Jsou rovné, profilované, oblé, špičaté, s ostrou hranou, zoubkované, zahnuté, úzké, široké atd. Pro začátek si můžeme opatřit sadu s několika základními tvary. (obr. 1).

1

Nezbytný je ostrý nůž, případně děrovač pro vyřezávání otvorů (obr. 3), pro detaily se používají ostré skalpely či modelovací nožičky. Jehlice, jehla v dřevěné násadce a podobné bodce se používají k vyrývání, proškrabování, propichování.

Různě tvarovaná kovová očka, zasazená do dřevěných nebo plastových násadek, jsou určena k hlazení, řezání či vybírání hlíny (obr. 2). Bez kousku houby (může být mořská, ale stačí i umělá) se zase neobejdeme při zahlazování lepených spojů.

2

3

K malování a nanášení glazur si připravíme menší sadu štětců, plochých i kulatých a různě silných. Štětce pro keramiky jsou speciálně vyráběny z hovězích, kozích nebo veverčích štětín. Pro

naši práci však budou zcela vyhovovat i obyčejné školní štětce. K nanášení barev lze s úspěchem použít i kousek měkké houbičky.

Na barvy a glazury budeme potřebovat velkou zásobu nádobek

a kelímků. Velmi dobrou pomůckou je malířský kroužek neboli točna, jejíž vrchní kruhová deska se hladce otáčí a usnadňuje tak dekování keramiky.

A konečně pro namáčení figurek v glazurách budou velmi vhodné glazovací kleště, které zanechají minimální otisk. Při glazování menších předmětů je můžeme nahradit i velkou pinzetou.

Pro dekorování hlíny

budeme využívat i razítkování, tedy otisky různě tvarovaných nástrojů. Mohou to být skutečná razítka vyrobená z kovu, sádky nebo vymodelovaná z hlíny a vypálená. Razidlo s libovolným vzorem si můžeme také vyřezat z tvrdého dřeva. Někteří profesionální razítka jsou upravena jako válečky, s nimiž se pak snadno vytvářejí pásové ornamenty. Razítkem se však může stát jakýkoliv předmět, který má zajímavý otisk a zároveň je dostatečně tvrdý na to, aby v hlíně zanechal viditelnou stopu (kamínek, kousek kůry, mušle, kovové či plastové zlomky, různé trubičky, hrot tužky, vidlička, klíč, kovový kartáč, hřeben, rádlo

k vykrajování těsta atd.). Stačí se jen rozhlédnout kolem sebe. Pěkný otisk může na hlíně zanechat i měkká, ale výrazně strukturovaná tkanina. Umístíme-li ji na vyválený plát a přejedeme válečkem, vzor se na hlínu otiskne. Totéž můžeme zkusit s listy stromů a podobnými materiály.

LEPENÍ

Naučit se správně slepovat hliněné díly je velmi důležité, zejména pro výrobu figurek, protože lepení budeme potřebovat velmi často. Lepidlo si připravíme sami. Kousky hlíny rozdrolíme do misky, zalijeme vodou, necháme rozmočit a nakonec rozmícháme na kaši. Těto

kaši se říká šlikr nebo šlígr, ale má i řadu dalších pojmenování. Na lepená místa se nanáší štětcem. Vždycky ji připravíme ze stejné hlíny, s níž právě pracujeme, lépe pak snáší výpal a nepraská.

Vhodný čas pro lepení hlíny nastane, když je střeš už zatuhlý, ale ještě ne zcela suchý.

Velmi důležité je místa, která budeme slepovat, nejprve zdrsnit. Používá se k tomu ostrý hrot, jehlice nebo špička

nože - místo jím poškrábeme nebo vyryjeme řadu vroubků či křížků. Naneseme šlikr a obě části přitiskneme k sobě. Přebytečný šlikr odstraníme a lepený spoj necháme zatuhnout. Teprve potom jej začistíme, nejprve špachtlí nebo jiným nástrojem, potom ještě navlhčenou houbičkou.

SUŠENÍ

Proces sušení je velmi důležitá součást keramické výroby. Hlína musí totiž řádně vyschnout, než ji uložíme do pece k vypálení. Ideální je prostředí s pokojovou teplotou a bez průvanu. Sušení však musí probíhat pomalu, často dokonce jeho postup zpomalujeme tím, že výrobky přikryváme igelitem nebo jejich části do kousku igelitu či vlhkého hadříku

zabalíme. To platí zejména pro okraje předmětů nebo slabší součásti, které by mohly vysychat rychleji. Jindy můžeme sušení zpomalit jemným rozprašovačem vody nebo přenesením keramiky do vlhkého prostředí. V zásadě lze říci, že menší předměty sušíme v závislosti na síle hliněné hmoty několik hodin až několik dnů.

PÁLENÍ

Pálení je chemický proces, kdy se hlína proměňuje v souvislosti s dosaženou teplotou. Při 650 °C ještě zůstává křehká a porézní. Při vyšších teplotách do 1000 °C mění barvy a už bychom ji nemohli znovu rozpustit ve vodě. Při ještě vyšších teplotách střeplínuje a zároveň se vypalují použité glazury.

Většina předmětů se pálí ve dvou fázích. První se nazývá přežah a probíhá při teplotě mezi 700 a 900 °C, záleží na druhu keramické hlíny a také pece. Po přežahu jsou keramické výrobky natolik pevné, že je můžeme glazovat. Druhou fází je tzv. ostrý výpal, jehož teploty jsou vyšší než 1000 °C, záleží opět na druhu

keramické hmoty a typu pece. Naše figurky byly vypalovány na 1120 °C. U některých typů výrobků, kdy nepoužijeme glazury, stačí jen tento jeden (ostrý) výpal.

Výpal se řídí teplotní křivkou (u každé pece může být trochu jiná) a trvá několik hodin. Před otevřením pece a jejím vyprázdněním necháme teplotu klesnout až na 100 – 120 °C.

Z různých druhů pecí jsou dnes z hlediska obsluhy nevhodnější elektrické. Jsou vybaveny různými automatickými ovladači, dochází v nich k dokonalému, rovnoměrnému vypalování. Tepelné ztráty jsou minimální a provoz ekologický.

FIGURKY VYŘEZÁVANÉ Z PLÁTU

Vyřezávání z plátu hlíny je velmi jednoduché a zvládne ho každý začátečník. Touto technikou můžeme vyrobit veselé závěsné plakety, figurky nebo malé dekorativní brože se špendlíkem.

Základem je plát hlíny o síle několika milimetrů - zkušenost nám časem napoví, pro jaké tvary a velikosti je potřeba menší či větší síla. Hlínu vyválíme dřevěným válečkem

na rovné desce. Aby se nelepila, je dobré ji podložit mikrotenem nebo plátnem (např. bavlněnou utěrkou).

Z plátu vykrajujeme ostrým nožem potřebné tvary. Nejprve si motiv předkreslíme na tvrdší karton, vystříháme šablonu, položíme ji na hlínu a vyřízneme obrys.

Hlínu necháme mírně zavadnout a dotvoříme detaily. Tvar po celém obvodu přetřeme vlhkou houbičkou, abychom zaoblili a vyrovnali hrany. Před pálením necháme hlínu pozvolna sušit a aby se ploché figurky nekroutily, několikrát je obrátíme. Zůstanou tak rovné. Nakonec glazujeme a malujeme.